

GLOBALIZATION AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT. BULGARIA IN THE WORLD TRADE ORGANIZATION (WTO).

YUKSEL AHMED

PHD IN NATIONAL SECURITY
AT THE UNIVERSITY OF LIBRARY STUDIES AND INFORMATION TECHNOLOGIES

BULGARIA

YUKSELAHMED@IHIST.BAS.BG

ABSTRACT: GLOBALIZATION IS MAINLY REFLECTED IN THE CONCENTRATION OF TRADE AND PRODUCTION WORLDWIDE. THIS CONCENTRATION IS SEEN BY CRITICS AS A WAY FOR THE BENEFIT OF LARGE MULTINATIONAL COMPANIES TO EXPAND TRADE ON THE BASIS OF MAINTAINING A SYSTEM OF PROTECTIVE MEASURES FOR EXPORTS FROM RICH COUNTRIES AND OBSTRUCTING IMPORTS OF THE POOR. GREATER LIBERALIZATION IN TRADE AND INVESTMENT IS DIRECTLY RELATED TO THE REALIZATION OF SUSTAINABLE ECONOMIC GROWTH. MANIFESTATION OF INTEGRATION IN THE GLOBAL ECONOMY AND A PRIORITY IN THE FOREIGN POLICY OF BULGARIA IS AS ACCESSION TO THE EUROPEAN UNION - EU AND PARTICIPATION IN WORLD TRADE ORGANIZATION - WTO. THREE KEY MOMENT IN THE DEVELOPMENT OF FOREIGN ECONOMIC RELATIONS OF THE COUNTRY NOW, WHICH DETERMINE THE DIRECTION OF THE BULGARIAN FOREIGN ECONOMIC POLICY: GLOBALIZATION, EUROPEAN INTEGRATION, REGIONAL COOPERATION.

KEY WORDS: ECONOMY, MARKET, INVESTMENT, TRADE, GLOBALIZATION, ANTI-GLOBALISM, PRODUCTION COSTS, TRADE LIBERALIZATION, SUSTAINABLE GROWTH, COMPETITIVENESS, CONTRACTS, AGREEMENTS, DOMESTIC MARKET, GLOBAL MARKET, MULTILATERAL TRADE NEGOTIATIONS, STANDARD OF LIVING, GROSS DOMESTIC PRODUCT, THE TECHNOLOGICAL REVOLUTION, SOCIAL MARKET ECONOMY

Характерна особеност на последното десетилетие е ускоряването на глобализацията, обхванала всички сфери на човешката дейност. Днес не може да се говори за пазар, търговия, инвестиции, без да се дефинират ясно възможностите и проблемите, пораждани от глобализацията. В основата на този процес лежи стремежът към по-пълно използване на сравнителните предимства, постигане на по-голяма икономия от мащаб и непрекъснато обновяване на идеи, концепции, технологии.

Глобализацията е нещо, което се случва и ще продължи да се случва. Проявите на антиглобализъм, освен че имат за цел да обърнат вниманието на обществото върху някои отрицателни моменти, напомнят на акциите на фермерите срещу промишлената революция. Историята доказва, че при такива случаи решението не е да се противодейства на обективно зародилия се и протичащ процес, а да се изучат всички негови аспекти, да се открият възможностите, които той предлага за ускоряване на развитието, и да се създадат подходящи механизми за управлението им, за да се избегнат кризи и неудачи.

Глобализацията се изразява преди всичко в концентрация на търговията и производството в световен мащаб. Тази концентрация се разглежда от критиците като начин за облагодетелстване на големите многонационални компании, за разширяване

на търговията на основата на поддържането на система от защитни мерки за износа от богатите страни и препятстването на вноса от бедните. Глобализацията обаче предлага невероятни възможности за икономия от мащаб в производството, оптимизиране на производствените разходи, либерализиране на търговията и регулиране на търговските потоци.

По-голямата либерализация в търговията и инвестициите има пряко отношение към реализирането на устойчив икономически растеж. За целта са необходими ясни, прозрачни, безпристрастни правила в интерес на всички участници в световната икономика, създаване на механизъм за преразпределяне на изгодите от либерализацията и глобализацията за подпомагане на по-слабо развитите страни, инкорпориране на проблемите на екологичното и социалното развитие, въвличане на гражданското общество в изработването на общата система от правила и контрол.

Интеграцията на България в световната икономика и активното ѝ участие в протичащите в света процеси е част от успешното функциониране на националната икономика, тъй като отвореният ѝ характер предполага значително влияние на търговията и инвестициите за стимулирането на растежа. Проява на този процес на интегрираност в световната икономика и приоритет във външноикономическата политика на страната е както присъединяването към Европейския съюз – ЕС, така и участието в Световната търговска организация - СТО (*World Trade Organization, WTO*). Членството в СТО (*WTO*) означава стабилност и предсказуемост на външнотърговския режим на страната. То създава удобство за външните икономически агенти и гаранции за прозрачност на местните правила за търговия за националните агенти. В същото време българските икономически агенти получават възможност да се възползват на реципрочна основа от предсказуемостта на външнотърговския режим в други страни членки.

Членството в СТО (*WTO*) дава право на достъп до пазарите на другите страни членки. Освен това изискванията за либерализация на търговията, които се договарят в СТО (*WTO*), не може да бъдат изпълнени без цялостно либерализиране на икономиката. Това стимулира реформите в страните членки или кандидатки. Ангажиментите, поемани от страните по време на преговорите в СТО (*WTO*), помагат да се създадат ясни общи правила на поведение в отделните сектори на икономиката. Следването на установените общи правила и поемането на задължение да се спазва определена дисциплина помагат при решаването на редица национални проблеми (например с монополното положение на отделни икономически агенти на националния пазар).

Почти всички страни в света понастоящем са членове на СТО (*WTO*) или са заявили намерението си за присъединяване. През ноември 2001 г. беше взето решение за откриване на нов кръг от многостранни преговори в рамките на СТО (*WTO*), наречен "План за развитие от Доха". С него се цели по-нататъшна либерализация на търговията, заздравяване и по-добро структуриране на правилата на СТО (*WTO*), стимулиране развитието на всички членове. Този нов кръг от преговори е "конструктивно пренасочване на дейността на СТО (*WTO*) от тясната роля на организатор на многостранни преговори по митата към действителна институция на глобално управление, която се опитва да впрегне глобализацията и да стимулира устойчиво развитие". Участието в подобни общи преговори и заявяването на националната позиция са от значение за всяка страна, за всеки национален пазар.

Членството на България в СТО (*WTO*) е пряко свързано с основния приоритет на външноикономическите отношения на България - *присъединяването ѝ към*

европейските структури и интегрирането ѝ в изграждащата се нова общоевропейска архитектура. Тази задача предизвиква радикално преструктуриране на икономическата и търговската политика на страната, изразило се в приемането и придържането към принципите и правилата на СТО (WTO). Основавайки своята търговска политика върху принципите на многостранната търговска система, България получи възможност да преговаря с Европейската общност за сключване на споразумение за асоцииране, а впоследствие - и за договаряне на пълноправно членство.

В този смисъл започналите многостранни търговски преговори в рамките на СТО (WTO) и участието на България в тях ще определят бъдещата архитектура на търговските ни връзки и възможностите за по-активното им използване в интерес на ускоряване на икономическия растеж, повишаване на жизнения стандарт и приближаване до степента на развитие на страните членки на общото европейско семейство.

Значителното разширяване и разнообразяване на взаимоотношенията между отделните страни и между различните части на света през втората половина на ХХ век (от 1950 до 1998 г.) води до нарастване на съотношението износ/БВП в световен мащаб от 5,5 на 17,2%. Потокът на чуждестранните инвестиции между развитите и от развитите към развиващите се страни се увеличава бързо и съотношението между чуждестранните капитали и БВП скача от 4 на 22% за по-малко от 50 години. Наблюдава се невиджана до този момент експанзия в комуникациите, трансграничните услуги, задграничните пътувания. Задълбочава се още повече международното разделение на труда, улеснява се проникването на идеи и трансфера на технологии, нараства търсенето във всички части на света.

През последните две десетилетия международните икономически отношения се интензифицират на основата на продължаващата либерализация, все по-широкото навлизане на информационните технологии в икономическата дейност, ускорения трансфер на стоки, капитали, хора, услуги, технологии. Наред с това обаче се засилва неравновесието в развитието на отделните части на света. Така например, ако за периода 1950 - 1973 г. съотношението между доходите на човек от населението в най-богатите и най-бедните страни спада от 15:1 на 13:1, то през следващите 25 години това съотношение нараства на 19:1. Макар някои от "изоставащите" страни да мобилизираха икономическия си потенциал и да достигнаха невиджани до този момент темпове на икономически растеж (новите индустриални страни), болшинството от бедните страни затънаха още повече в своята изостаналост.

90-те години се смятат за десетилетие на ускорената глобализация. Краят на Студената война премахна всички пречки пред експанзията на световната търговия и капиталовите потоци и позволи международната конкуренция да нахлуе в националните икономики. Икономическата власт все повече се пренасочва от държавата към частните фирми, опериращи на световния пазар. С ускорени темпове се развиват и усъвършенстват технологиите, засилва се стремежът към експанзия на икономическата дейност, към непрекъснато разширяване на пазара и свързаното с него потребление. Засилват се и процесите на демократизация на обществото. Всичко това става основа за утвърждаване на глобализацията, която от своя страна подпомага по-нататъшното развитие на характерните за края на 20 век процеси на демократизация и технологично обновление.

Глобализацията е комплексно понятие и най-общо може да бъде определена като премахване на бариерите пред трансграничното движение на хора, фактори на

производството, изделия, услуги и идеи. Така че глобализацията не засяга само икономиките. Тя се проявява в много направления: търговска система, търговска политика, финансова система, развитие на човешките ресурси, формиране на многонационални производствени вериги, борба с бедността и неравенството и т.н. Целта на процесите във всички направления на глобализацията е устойчиво нарастване на доходите. Проблемът е в това, каква е цената за постигането на тази цел, как да бъдат оползотворени резултатите в интерес на повече страни и народи, как да се ограничи проявата на недостатъците му и да се стимулира използването на предимствата му, как да се съвместят механизмите на управление на икономиката на местно (национално) и на глобално (международно) равнище, кои механизми може ефективно да се използват от националните правителства и кои са по-ефикасни, прилагани в глобален мащаб и регулирани от международни институции.

Едновременно с това глобализацията дава на отделния човек по-големи възможности за избор на начин на живот, по-голяма свобода за изява на своята идентичност, по-широко поле за обмен на културни ценности. Тя е процес с разнопосочно действие: от една страна, стимулира търговското и производственото взаимодействие, което води до ускоряване на икономическия растеж на основата на нарастване на конкуренцията, икономия от мащаб и засилен трансфер на технологии, както и до предоставяне на потребителите на по-голям избор на стоки на по-ниски цени. От друга страна, необузданата либерализация води до негативни последици за околната среда, социалните структури в отделните страни и традиционните култури. Оставен сам на себе си, глобалният пазар е твърде нестабилен като икономическа система и създава условия за засилване на неравенството в отделните страни и между тях, ако дадена национална държава не е в състояние да провежда политика на правилно разпределение на изгодите от либерализацията.

Отдавна вече не стои въпросът, има ли място глобализацията и дали да се участва в нея, а как да се направлява този процес и как ефективно да се участва в него, така че да се постигне устойчив растеж и да се избегнат негативните аспекти на процеса. Глобализацията принуждава правителствата (по подобие на компаниите) да се конкурират на международната сцена. Тя позволява по-ясно да се открият предимствата и недостатъците на националната политика на фона на световното развитие, да се вземат положителните моменти от политиката на конкурентите и да се приложат на местна почва, съобразно с националните интереси. Именно този подход доведе до Стратегията от Лисабон за превръщането на ЕС в "най-конкурентната и динамично развиваща се икономика, основана на познанието". Процесите в глобалната икономика непрекъснато противопоставят американската на европейската икономика и единствената възможност за устояване на конкурентния натиск е повишаването на конкурентоспособността. За европейската икономика това означава възприемане и доразвиване на всички положителни елементи на гъвкавата американска икономическа политика, основана на максимално използване на конкурентните предимства и истинска технологична революция.

В същото време обаче ЕС не се отказва от принципите на социалното пазарно стопанство. Нещо повече – възнамерява да превърне принципите му в свое конкурентно предимство. По-нататъшната либерализация на търговията (в това число и на енергийния пазар), бързото технологично развитие и повишаването на конкурентоспособността ще стимулират икономическия растеж и ще дадат възможност за отделяне на повече средства за здравеопазване, образование и пенсии. Така че

процесите на глобализация не само че не подкопават, но дори подпомагат европейския социален модел. Досегашното развитие на интеграцията в Европа доказват това твърдение – сближаването на европейските страни и обединяването им около общи цели ги прави по-силни и дава възможност да се утвърди социалното пазарно стопанство във всички тях. Глобализацията, както и европейската интеграция предлагат невероятно богати възможности за повишаване на конкурентоспособността и ускоряване на икономическия растеж, за постигане на социалните цели на обществото. В същото време по-голямата взаимозависимост прави националните икономики по-уязвими към световните събития.

Щака глобализацията непрекъснато променя “координатната система” на политиката, генерира нови форми на политика, нови коалиции от интереси и различни очаквания за ролята на институциите. “Епохата на националната държава” като че ли постепенно отмира и отстъпва място на “ерата на глобализацията”. Промяната в системата на формиране и провеждане на икономическата политика залага на 4 ключови елемента:

- растяща гъстота на трансграничните мрежи и глобалните проблеми, което води не само до разрастване на международните взаимоотношения и взаимозависимости на националните държави, но и променя правилата на международната и глобалната политика;
- бързо растяща диверсификация на външните отношения на националните държави, ерозия на класическото обвързване на вътрешната и външната политика и постепенно отдаване на приоритет на външната;
- тенденция към формиране на “световно” общество;
- промяна във формата на политическата власт в условията на глобализация.

Създаването на СТО (WTO) се възприема като адекватен отговор на международната общност на набиращата скорост глобализация. Тя даде на международната търговска система легитимност на наистина глобална система и осигури необходимия комплекс от правила, които да компенсират оттеглянето на националните правителства от част от техните ангажименти. Новите процедури за уреждане на спорове и включването на много нови области в либерализацията промениха из основи досегашния ход на глобализацията – той стана много по-обхванен и задълбочен, засягащ повече чувствителни въпроси, предмет на управление от страна на националните власти, и даде на страните участнички възможност да отстояват позициите си, дори и все още да няма равноправие между партньорите на международната сцена. Така, тръгвайки от търговията, създаването на правила за нов глобален икономически ред преминава към всички политики, регулиращи националните икономики, включително опазването и възстановяването на околната среда, трудовото законодателство, качеството и безопасността на храните и т.н. Вече е ясно, че ако не се регулира по някакъв начин, свободната търговия се превръща в реална заплаха не за отделни икономически групи, а за глобални сфери на политико-икономическия живот, като околна среда, демокрация, човешки права, национален суверенитет, културна идентичност.

Две от най-разпространените форми на проява на глобализацията са регионализъмът и многостранното сътрудничество. Те не са взаимно изключващи се, а по-скоро взаимно допълващи се. Именно като такива могат да отговорят на изискванията на днешния сложен взаимозависим свят. В основата на регионализма лежи стремежът към създаването на единен пазар с оглед подобряване достъпа на

производителите до потребителите, избягване на множеството ненужни бариери и спънки.

Наблюдават се два типа регионализъм: единият стига само (или предимно) до премахване на граничните бариери, докато страните участнички следват свой собствен път на развитие; другият надхвърля значително равнището на сътрудничество и взаимопомощ и стига до отказ от част от националния суверенитет в името на изграждането на една общност, включваща не само единен пазар, но и хармонизиране на стандарти, правила, закони, политики в преразпределението, социалното подпомагане, отбраната. Това е типът интеграция, която непрекъснато се задълбочава, изглажда всички различия и оставя само разнообразието от културни ценности, национални езици, различни възгледи за развитие на обществото, като постепенно се превръща в един цялостен организъм, чийто механизъм на вземане на решения с консенсус води по естествен път до постепенно общо управление и отпадане на националната държава като орган на властта. Подобно развитие може да се получи само на регионално равнище, но на световно то не е възможно и не е необходимо.

От своя страна, многостранното сътрудничество се изразява в изработването на общи правила и принципи за взаимодействие в условията на глоболизиращата се икономика. Тези правила и принципи представляват постигнатото съгласие за поемане на ангажменти от страна на членовете на една световна организация за спазване на определена дисциплина. Те са в основата на системата за регулиране на глобализацията в интерес на всички участници в него.

Регионалните формирования са не само иманентна проява на глобализацията, но и модел за нейното управление (в определени граници). Те обаче са приложими само между страни от един регион с общо политическо, икономическо, културно и социално наследство. Създаването на правила за взаимодействие между отделните регионални формирования (междурегионалното сътрудничество) добавя стойност в многостранното сътрудничество и управлението на глобализацията. В тези взаимоотношения се изпробват нови системи от правила, засягащи държави с различно наследство и подходящи за приложение от повече страни по света.

Договаряните търговски споразумения между регионалните формирования (например ЕС и ЕАСТ, ЕС и НАФТА) надхвърлят границите на търговията и се превръщат в споразумения за икономическо и политическо сътрудничество, подпомагащи обмена на финансов, технологичен и иновативен ресурс. Практиката показва, че изграждането на по-тясно взаимодействие между различните регионални процеси, които са на различен етап на икономическо развитие и регионална интеграция, е не само поредна проява на глобализацията, но и начин да се решат проблемите, свързани с нея. При всички прояви на регионализъм и глобализация основният въпрос опира до избора на равнище на интеграция.

През периода 1947-1995 г. са сключени повече от 100 регионални икономически споразумения. Някои от тях вече не съществуват или са с крайно ограничено действие, но има немало регионални споразумения, които действат ефективно и са основа на непрекъснато развиващ се и усъвършенстващ се регионализъм. Интересно е да се види до каква степен тези регионални споразумения подпомагат или възпрепятстват многостранната търговска система на СТО (WTO). Според заключенията от едно проучване на СТО (WTO) "регионалните и многостранните инициативи в повечето случаи са допълнение, а не алтернатива на стремежа към по-отворена търговия". Регионалните споразумения позволяват на групи от страни да договарят помежду си

правила и ангажименти, които не могат да бъдат договорени на многостранна основа (поне за момента). Някои от тези правила (в областта на търговията, услугите, интелектуалната собственост) представляват прототип на правила, договаряни на по-късен етап на многостранна основа. Такива са договорените на регионална основа стандарти в областта на околната среда, инвестициите, политиката на конкуренция, които сега се поставят на обсъждане в СТО (WTO).

Опитът, натрупан от приложението на регионалните споразумения и по-тесната икономическа интеграция между страните, служи като основа, на която се стъпва при изработване на споразуменията в СТО (WTO). Намалването и премахването на митата в рамките на едно регионално споразумение показва ясно какъв трябва да бъде подходът, докъде може да се стигне, как може да се постигнат многостранни договорености в СТО (WTO).

България е страна с отворена икономика. Това ще рече, че външнотърговският обмен представлява доста голям процент от БВП на страната – от 70-80 до 120 на сто в отделни години. Това означава, от една страна, че всяко изменение в световната икономика (евентуална рецесия или оживление) се отразява пряко на стокообмена, а оттам – на икономическото развитие. От друга страна, в условията на ограничен вътрешен пазар и експортно ориентирана икономика България се нуждае от по-широк достъп до международните пазари. Външната търговия (и особено нарастването на износа) се превръщат в един от безспорните фактори за икономически растеж и повишаване на жизненото равнище на населението. При това положение, за да може националната икономика да се възползва от производствената си специализация и да се утвърди като конкурентна на международните пазари, е необходима адекватна външноикономическа политика, насочена към възприемане изискванията и правилата на глобализацията и свързаната с нея световна търговска система, към либерализиране на търговията и ускоряване приобщаването на България към европейските и световните пазари.

С други думи, пред страната не стои въпросът за участието ѝ в глобализацията и отношението на държавата към този процес, а *при какви условия да се осъществи интеграцията с другите страни*. Така *вътрешната политика се превръща във функция на външната и мерките на вътрешната политика се насочват към реализиране приоритетите на външната политика*. Три са основните момента в развитието на външноикономическите отношения на България понастоящем, които определят и насоката на българската външноикономическа политика: *глобализация, европейска интеграция, регионално сътрудничество*.

Всичко това ще подпомогне превръщането на българския пазар в част от единния европейски пазар, представляващ област без вътрешни граници, в която е гарантирано свободното движение на стоки, услуги, хора и капитали. Ефикасното въвеждане и прилагане на тези четири свободи изисква ефикасно прилагане на общи правила. Например: за безопасност, за защита на околната среда, за защита на потребителя, за прилагане на ефективни мерки в случай на нарушения, за държавните поръчки, интелектуалната собственост и защитата на данни, в областта на дружественото право и счетоводните стандарти.

Фундаменталните промени в икономическата и търговската политика, основани на приватизацията и пренасочването на износа от традиционните партньори към пазара на ЕС, премахването на държавния монопол върху външната търговия и привеждането на регулирането на търговията в съответствие с принципите на СТО (WTO) доведоха

до значително нарастване на износа през периода 1992 -1995 г. Валутната и финансовата криза от 1996 -1997 г., както и недостатъчната стокова диференциация на износа забавиха неговото разширяване и предизвикаха застой във външната търговия. С въвеждането на валутния борд в средата на 1997 г. се постигна макроикономическа стабилност и беше даден тласък за радикална структурна реформа. Преструктурирането на основните експортно ориентирани производства в съчетание с външните сътресения (Азиатската и Руската финансова криза, влошаването на конюнктурата на международните пазари, кризата в Косово) доведе до намаляване на износа през 1998 - 1999 г. Едва от средата на 1999 г. се наблюдава смяна на тенденцията към постепенно нарастване на износа.

От началото на преходния период търговската политика на България е насочена не само към разширяване на търговията с европейските страни, но и към развитие на регионалното сътрудничество и създаване на зони за свободна търговия. В съответствие с поставените цели за изграждане на отворена пазарна икономика бяха предприети редица стъпки за либерализиране на търговията с голяма част от търговските партньори на основата на регионални споразумения за създаване на зони за свободна търговия. Най-важните от тях са присъединяването на България към ЦЕФТА, подписването на споразумения за свободна търговия с Турция и Македония, договарянето на двустранни зони за свободна търговия с всички балкански страни с оглед формиране на обща зона до края на 2002 г. Тук трябва да се прибавят и всички останали двустранни и многостранни търговски споразумения, които не само формират законовата рамка за развитие на външноикономическите отношения на страната с останалия свят, но и дават възможност да се използват предимствата от намаляването на тарифните и нетарифните бариери за подобряване достъпа до националните пазари.

Не трябва да се забравя, че глобализацията предлага едновременно възможности и заплахи за националната икономика. Една от основните заплахи е, че сегашното състояние на националната ни икономика ѝ отрежда незавидно място, където конкурентоспособността се постига на основата на евтин труд, ниски стандарти в областта на условията на труд и околна среда, неплащане на данъци и т.н. Националните компании играят важна роля в глобалните производствени вериги като доставчици на суровини, полуфабрикати и услуги, но по-голямата част от иновациите, прилагани по веригата, се разработват от системи на познание, в които местните национални производители не играят почти никаква роля.

Постигането на устойчив икономически растеж и нарастване на доходите се свързва с ускореното нарастване на износа. Това изправя страната пред необходимостта от усъвършенстване на икономическата политика в съответствие с глобалните тенденции, като повишава конкурентоспособността си на основата на добре изградени производствени клъстери и национални иновационни системи. По този начин глобалните процеси и международните икономически агенти ще играят важна роля в определянето и укрепването на националните възможности, в изграждането на местните производствени системи като част от глобалните производствени вериги.

REFERENCES

1. **Member Countries and observers of the WTO:** Държави - членки и наблюдатели на СТО - https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm

2. **Koleva, Vanina, 2012:** Колева, Ванина, проблеми пред преговорите в рамките на СТО и бъдещето на многостранната търговска система, Научни трудове на Съюза на учените в България – Пловдив, Серия Б. Естествени и хуманитарни науки, т.XV, 2012, с. 214-220
3. **Koleva, Vanina, 2012:** Колева, Ванина, Многостранни или регионални търговски споразумения и ролята на СТО, Научни трудове на Съюза на учените в България – Пловдив, Серия Б. Естествени и хуманитарни науки, т.XV, 2012, с. 221-226
4. **Some observers of the WTO:** Някои критики към СТО - <http://bulgaria.indymedia.org/newswire/display/15928/index.php>
5. **Stefanov, N., 2005:** Стефанов, Н., България в световната търговска организация, София, 2005
6. Bulgaria in International Trade Relations, Economic Thought (Икономическа мисъл), issue: 3 / 2005, pages: 121-122, on www.ceeol.com
7. The WTO in Brief 2 - https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/inbrief_e/inbr02_e.htm
8. Understanding the WTO - what is the World Trade Organization? - https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact1_e.htm